

Załącznik nr 2 do wniosku o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego (Aleksandra Zubrzycka-Czarnecka)

Autoreferat przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowo-badawczych

1. Imię i nazwisko: Aleksandra Zubrzycka-Czarnecka

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej:

- 2010 rok, tytuł doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce, uzyskany na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, tytuł rozprawy: „Polityka mieszkaniowa we Francji na przełomie XX i XXI wieku”;
- 2006 rok, tytuł magistra politologii w zakresie polityki społecznej, uzyskany na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych:

- od 1 października 2011 roku zatrudnienie na stanowisku adiunkta w Instytucie Polityki Społecznej na Wydziale Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych (wcześniej: Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych) Uniwersytetu Warszawskiego.

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311.):

- a) **tytuł osiągnięcia naukowego:** „Social actors in the housing policy process. A constructivist perspective”.
- b) **autor/autorzy, tytuł/tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzenci wydawniczy:** Aleksandra Zubrzycka-Czarnecka, „Social actors in the housing policy process. A constructivist perspective”, 2019, Dom Wydawniczy Elipsa, recenzenci wydawniczy: dr hab., prof. SGH, Maciej Cesarski, dr hab., prof. UW Ryszard Szarfenberg.
- c) **omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania (opis głównego osiągnięcia badawczego):**

Aleksandra Zubrzycka-Czarnecka

Motywy, założenia i cel naukowy pracy

Prezentowana monografia pod tytułem „Social actors in the housing policy process. A constructivist perspective” („Aktorzy społeczni w procesie polityki mieszkaniowej. Perspektywa konstruktywistyczna”) została poświęcona **tematyce udziału aktorów społecznych w procesie polityki mieszkaniowej**. Pod pojęciem aktorów społecznych rozumiem jednostki, grupy społeczne, instytucje. Aktorzy społeczni mają zdolność do działania poprzez wchodzenie w interakcje z innymi podmiotami. Celem tych działań jest udział w podejmowaniu decyzji, dokonywaniu wyborów czy wpływanie na innych. „Aktorzy społeczni” są niezbędnym elementem demokracji deliberacyjnej. Ich działanie jest realizacją praw i wolności obywatelskich oraz politycznych. Sprawczość aktorów społecznych w kształtowaniu i realizacji polityki społecznej stanowi od wielu lat przedmiot moich dociekań naukowych. Po raz pierwszy badałam ją w kontekście oporu francuskiej młodzieży wobec reformy rynku pracy z 2006 roku¹ oraz w odniesieniu do udziału ekspertów w dialogu partnerów społecznych i w przeprowadzaniu tzw. reformy 35 godzin we Francji². Następnie częściowo tematykę tę ujmowałam w pracach dotyczących podstaw teoretycznych oraz organizacyjnych polityki mieszkaniowej. Co znajduje odzwierciedlenie w rozdziale trzecim mojej monografii z 2011 r.³, dotyczącym relacji pomiędzy aktorami polityki mieszkaniowej we Francji. W kolejnych latach wiele uwagi poświęciłam wybranej grupie aktorów społecznych – seniorom. Badałam wpływ polityki mieszkaniowej na warunki życia osób starszych w Polsce, we Francji i w Kanadzie oraz wpływ osób starszych na kształt polityki mieszkaniowej⁴. Od 2015 roku skoncentrowałam się na poszukiwaniu narzędzi badawczych pozwalających uchwycić rolę aktorów społecznych w kształtowaniu i realizacji polityki mieszkaniowej. Analizowałam w tym celu dorobek nauki o polityce społecznej oraz badań nad mieszkalnictwem (*housing studies*). Momentem zwrotnym w pracy nad konstruowanym przeze mnie autorskim schematem badawczym („D-Housing” *scheme*) było opublikowanie - poświęconego pierwszej jego wersji - artykułu w prestiżowym czasopiśmie zagranicznym „Housing Studies”. Kontynuację tych wysiłków badawczych stanowi przywołana wyżej monografia. Jej napisanie było możliwe dzięki grantowi badawczemu przyznanemu przez Narodowe Centrum Nauki⁵.

¹ A. Zubrzycka-Czarnecka, 2006, Francja – umowa o pierwszą pracę, *Polityka Społeczna*, 3, s. 19-22, 1 cytowanie (bez autocytowań).

² A. Zubrzycka-Czarnecka, 2006, *Rola doradztwa naukowego w podejmowaniu decyzji w instytucjach publicznych. Przykłady francuskie*, „Problemy Polityki Społecznej. Studia i Dyskusje”, 9, s. 160-167.

³ A. Zubrzycka-Czarnecka, 2011, *Polityka mieszkaniowa we Francji na przełomie XX i XXI wieku*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, (monografia, ze zmianami w stosunku do doktoratu), 6 cytowań (bez autocytowań).

⁴ A. Zubrzycka-Czarnecka, 2012, *Polityka miejska wobec starzenia się populacji miast - na przykładzie Polski, Francji i Kanady*, „Problemy Polityki Społecznej. Studia i Dyskusje”, 18, s. 119-128. (Indeksacja czasopisma: MNiSW - 7 pkt), 6 cytowań (bez autocytowań).

⁵ „D-Housing. Demokratyczność polityki mieszkaniowej” – projekt badawczy realizowany w latach 2017-2020, finansowany przez Narodowe Centrum Nauki (projekt badawczy nr 2016/23/D/HS4/00527).

2
Aleksandra Zubrzycka-Czarnecka

Na potrzeby książki przyjąłam założenie, że w *housing studies* można zaobserwować lukę konceptualną - w zakresie wiedzy na temat roli aktorów społecznych w procesie polityki mieszkaniowej, zwłaszcza rozpatrywanym w odniesieniu do pojęcia demokracji deliberacyjnej. W ramach *housing studies* brakuje także narzędzi badawczych pozwalających uchwycić udział aktorów społecznych w tak ujmowanym procesie polityki mieszkaniowej.

Celem teoretyczno-metodologicznym książki i zamierzonym wkładem do dorobku z zakresu nauk o polityce było więc wzbogacenie go o wiedzę na temat roli aktorów społecznych (w tym politycznych) w procesie polityki mieszkaniowej poprzez zaproponowanie własnego/autorskiego schematu badawczego – „*D-Housing*” *scheme*. Postawiłam tezę, że proponowany przeze mnie „*D-Housing*” *scheme* może wypełnić lukę konceptualną oraz metodologiczną, stanowiąc przydatne narzędzie do badania - w ramach ujęć konstruktywistycznych - zagadnienia włączania aktorów społecznych do procesu polityki mieszkaniowej. **Poznawczo-praktycznym celem** książki było zaś zastosowanie owego „*D-Housing*” *scheme* do analizowania lokalnej polityki mieszkaniowej w Polsce. W tym zakresie praca wpisła się w pierwszy etap badań w ramach projektu pt. „*D-Housing*. Demokratyczność polityki mieszkaniowej”, finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki (projekt badawczy nr 2016/23/D/HS4/00527).

Perspektywa teoretyczna, metoda i etapy prac badawczych, źródła

Perspektywą, w ramach której osadziłam swoje rozważania teoretyczne i badania jest konstruktywizm rozwijany w *housing studies*. Uwzględniłam przy tym, poczynione w literaturze rozróżnienia pomiędzy konstruktywizmem a konstrukcjonizmem (Miś 2008, p. 4). Przyjęłam, że konstruktywizm nie jest nurtem jednolitym, a występujące w nim odmiany wzajemnie się przenikają. Konstruktywizm postrzegałam jako eklektyczne stanowisko teoretyczne, szeroki punkt widzenia, ruch intelektualny (Frysztacki 2009, p. 57 oraz 63).

Wybór tego ujęcia teoretycznego wiązał się z problemem rozpoznawanym w naukach społecznych, polegającym na potrzebie pogodzenia ze sobą dwóch uzupełniających się sposobów oglądu świata społecznego: spojrzenia „z lotu ptaka”, z perspektywy struktur społecznych, klas społecznych, instytucji itp. oraz z perspektywy aktorów społecznych i konkretnych sytuacji, w których oni działają. W pracy starałam się konsolidować i porządkować instrumenty służące wyrażaniu głosu aktorów społecznych w mieszkalnictwie. Rozwijany przeze mnie „*D-Housing*” *scheme* jest osadzony w „słabej”, krytycznej wersji konstruktywizmu.

W pracy odwołałam się do triangulacji metod stosowanych w naukach społecznych, w tym w naukach o polityce. Wykorzystałam zespół metod badawczych. Sekwencja metodologiczna dla dysertacji jako całości składała się z trzech etapów prac badawczych.

Celem pierwszego etapu prac badawczych było przygotowanie i realizacja badania dotyczącego ujmowania zagadnienia włączania aktorów społecznych do procesu polityki mieszkaniowej w analizach

prowadzonych w ramach *housing studies*, teorii polityki społecznej oraz teorii polityki publicznej. Służył temu przegląd literatury przedmiotu z zastosowaniem metody analizy i krytyki źródłowej oraz wywiady eksperckie. Celem drugiego etapu było przygotowanie i realizacja badania polegającego na dopracowaniu i rozwinięciu autorskiego „*D-Housing*” *scheme*. Został przeprowadzony przegląd literatury przedmiotu, w tym przegląd wniosków z dotychczasowych badań, z zastosowaniem metody analizy i krytyki źródłowej oraz zostały sformułowane podstawowe założenia i definicje pojęć. Celem trzeciego etapu prac badawczych było zastosowanie części powyższego schematu w badaniu polityki mieszkaniowej w Polsce na przykładzie polityki lokalnej. W tej części prac badawczych wykorzystano metodę analizy i syntezy danych.

Wśród źródeł zastanych poddanych analizie w poszczególnych częściach pracy należy wymienić: literaturę dotyczącą mieszkalnictwa; teksty naukowe dotyczące konstrukttywizmu; literaturę poświęconą tematyce krytycznej polityki społecznej; prace dotyczące ujęć konstruktivistycznych w polityce publicznej; literaturę związaną z koncepcją demokracji deliberacyjnej, koncepcją demokracji partycypacyjnej oraz koncepcją *governance*; teksty naukowe dotyczące analizy dyskursu; prace związane z tematyką nierówności społeczno-politycznych w zakresie mieszkalnictwa oraz literaturę wykorzystującą innowacyjne podejścia badawcze do badania mieszkalnictwa, przydatne w kontekście analitycznego wymiaru „*D-Housing*” *scheme*. W trakcie badań część danych zostało wytworzonych poprzez przeprowadzenie indywidualnych wywiadów pogłębionych (wywiadów eksperckich) z badaczami z zakresu nauk społecznych⁶.

Jak pisałam wcześniej - na realizację projektu badawczego, którego rezultatem jest prezentowana monografia, pozyskałam grant z Narodowego Centrum Nauki, w którym pełnię funkcję kierownika projektu (*principal investigator*). Jednak znaczny wkład w poczynione w książce rozważania mają także wnioski z wcześniejszych projektów, realizowanych przeze mnie w ramach grantów dla młodych badaczy, przyznawanych na Wydziale Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego⁷. W dopracowaniu rozwijanego przeze mnie „*D-Housing*” *scheme* pomocna była współpraca z badaczami z *Brussels Centre for Urban Studies* (BCUS) - prof. Michaeliem Ryckewaert, prof. Basem van Heur, prof. Kobe Boussauw oraz dr Nele Aernouts (*Vrije Universiteit Brussel*). W pracy nad ostateczną wersją książki uwzględniłam zgłoszone przez nich uwagi podczas prezentacji „*D-Housing*” *scheme*, którą wygłosiłam w Brukseli w maju 2018 r., w

⁶ Dwa wywiady zostały przeprowadzone w lipcu 2017 r. – w Brukseli (z belgijskim badaczem urbanistyki i polityki miejskiej, prof. Michael Ryckewaert) oraz w Warszawie (z polską badaczką polityki społecznej i polityki mieszkaniowej, prof. Jolantą Supińską). Miały one charakter konsultacji, rozmowy. Zostały utrwalone w formie notatek.

⁷ Między innymi, „Poziom demokratyczności lokalnej polityki mieszkaniowej w Polsce. Analiza politologiczno-lingwistyczna z zastosowaniem schematu Martina Reisingla” – projekt badawczy realizowany od czerwca 2015 roku do stycznia 2016 roku, finansowany w ramach dotacji celowej na prowadzenie badań naukowych lub prac rozwojowych oraz zadań z nimi związanych, służących rozwojowi młodych naukowców oraz uczestników studiów doktoranckich (tzw. pula instytutowa).

ramach seminarium badawczego⁸. Książka jest więc zwięźczeniem - kolejno podejmowanych przeze mnie - projektów badawczych, tj. poszukiwań, podporządkowanych rozwijaniu teoretycznych i metodologicznych aspektów badań nad mieszkalnictwem.

Omówienie osiągniętych wyników

Pierwsza część książki pt.: *Podjęcie konstruktywistyczne w housing studies (A constructivist approach in housing studies)* zawiera efekty dokonanej przeze mnie analizy podejścia konstruktywistycznego w *housing studies*. Składają się na nią cztery rozdziały. Celem rozdziału pierwszego pt.: *Housing studies – rozwój, zakres badań, nurty teoretyczne (Development of the research area and scope of research)* jest przybliżenie pojęcia *housing studies*. Wyjaśniam jak rozumiem to pojęcie, odnosząc je do nauki brytyjskiej (gdzie zostało ukute) oraz do polskich badań w zakresie mieszkalnictwa. Staram się zarysować najistotniejsze moim zdaniem relacje pomiędzy anglosaskim oraz polskim spojrzeniem na badania nad mieszkalnictwem. Wskazuję na zbliżanie się do siebie sposobów definiowania *housing studies* oraz badań nad mieszkalnictwem (określanych w polskiej nauce jako: polityka mieszkaniowa (Andrzejewski 1987, s. 29-30); *Sociology of Housing* (Cesarski 2015) czy *Sociology of dwelling* (Jewdokimow, Łukasiuk 2014, p. 20)). Proponuję autorskie zestawienie nurtów i perspektyw badawczych rozwijanych w ramach *housing studies*. Odwołuję się przy tym do dwóch nurtów teoretycznych: *Universalist Approches* oraz *Theories of the Middle Range* (Kemeny, Lowe 1998; Doling 1997; Milligan 2003; Lis, 2008). Przywołuję najbardziej reprezentatywnych - dla poszczególnych perspektyw badawczych - autorów oraz ich prace. Na tym tle, sytuuję ważną dla mnie perspektywę konstruktywizmu w nurcie określanym jako *Theories of the Middle Range*.

Ze względu na osadzenie zaproponowanego przeze mnie - w dalszych częściach książki - schematu badawczego w perspektywie konstruktywizmu, uznałam za konieczne ukazanie szerszego kontekstu: tj. recepcji konstruktywizmu w *housing studies*. Dlatego w rozdziale drugim pt.: *Założenia teoretyczne dwóch odmian konstruktywizmu (Theoretical assumptions of two types of constructivism)* przedstawiam założenia dwóch najważniejszych odmian konstruktywizmu („silnego”, który można określić jako „klasyczny” oraz „słabego”, który można określić jako „krytyczny”) (Miś 2008, s. 3-4 oraz 11-13) i ich wybrane inspiracje teoretyczne, do których nawiązują badacze mieszkalnictwa. Staram się wskazać najistotniejszych w moim odczuciu przedstawicieli przywołanych wyżej odmian konstruktywizmu oraz formułowane przez nich tezy i wnioski badawcze. Zarysowuję w ten sposób „punkty orientacyjne” określające najważniejsze cechy oraz wyznaczające kierunki rozwoju konstruktywizmu w *housing studies*. Proponuję przy tym szersze spojrzenie na „słabą” odmianę konstruktywizmu jako na konstruktywizm „krytyczny”. W tym celu wskazuję na recepcję w jego

⁸ Cosmopolis lunch seminar < <http://www.cosmopolis.be/news-event/cosmopolis-lunch-seminar-azubrzycka-warsaw-d-housing-democracy-housing-policy-how-can-we> >, dostęp 12.11.2018.

ramach tez postmodernistycznych (zwłaszcza zwracających uwagę na znaczenie sieciowości i *governmentality* oraz języka i dyskursów w kształtowaniu życia społecznego) oraz tez wskazujących na podmiotowość, sprawczość aktorów społecznych w kształtowaniu rzeczywistości społecznej. Akcentuję sposób ujęcia tematyki władzy i dominacji. Wskazuję, że „krytyczna” odmiana konstruktywizmu stanowi w największym stopniu źródło inspiracji dla badaczy powiązanych z *housing studies*, w tym także dla mnie.

W nawiązaniu do powyższego, w rozdziale trzecim pt.: *Konstruktywizm w housing studies (Constructivism in housing studies)* dokonuję autorskiej rekonstrukcji oraz charakterystyki założeń, podzielanych przez badaczy sięgających do ujęć konstruktywistycznych w *housing studies*. Proponuję konceptualizację zagadnienia odróżnienia „silnej” od „słabej” wersji konstruktywizmu w *housing studies*. Przybliżam perspektywy rozwijane w ramach mieszkaniowych badań konstruktywistycznych, jak: perspektywa interakcji społecznych, perspektywa holistycznego spojrzenia na mieszkalnictwo czy perspektywa społecznej konstrukcji problemów społecznych (inaczej, w innym ujęciu – perspektywa problemów społecznych i narracji politycznych). Przywołuję przykłady badań mieszkaniowych, w których znajdują one zastosowanie. Staram się pokazać nie tylko zakres zastosowalności tych perspektyw w omawianych badaniach, ale także rodzaje wniosków, które można formułować na podstawie danych uzyskanych przy ich pomocy. Uwypuklam zarówno walory, jak i ograniczenia tych perspektyw.

W rozdziale czwartym pt.: *Krytyka konstruktywizmu w housing studies (Criticism of constructivism in housing studies)* – który stanowi dopełnienie rozdziału trzeciego - dokonuję przeglądu argumentów krytycznych, zgłaszanych wobec konstruktywistycznych badań w *housing studies*. Odnoszę się do zarzutów dotyczących: relatywizmu (konstruktywizm jako społecznie konstruowany dyskurs w świecie, w których wszystko jest społecznie konstruowanym dyskursem) oraz manipulacji ontologicznych (świat istnieje tylko dzięki i poprzez sprawczość aktorów społecznych), do zarzutu poddającego w wątpliwość założenie o dostępie do świata materialnego oraz do „człowieczeństwa” (jako wspólnoty wartości, symboli, zachowań itp.) przede wszystkim przez język i dyskurs w ramach interakcji społecznych oraz do zarzutu z przeceniania sprawczości aktorów społecznych, przy jednoczesnym nie docenianiu znaczenia czynników strukturalnych. W książce zwracam uwagę na to, że większość argumentacji krytycznej kierowanej wobec „silnej” wersji konstruktywizmu nie dotyczy jego „słabej, krytycznej” wersji. Konstruktywizm krytyczny i rozwijane w jego ramach perspektywy zachowują znaczną wiarygodność pod względem spójności i poprawności aspektów teoretycznych i metodologicznych. Perspektywy mieszczące się w krytycznej wersji konstruktywizmu w badaniach mieszkalnictwa pozwalają uchwycić obszar badawczy dotyczący udziału aktorów społecznych w procesie polityki mieszkaniowej, którego w *housing studies* nie eksplorowano na szerszą skalę z zastosowaniem żadnych innych ujęć badawczych.

Helena Zubnyclue - Cramclue

W drugiej części książki pt.: *Aktorzy społeczni w dorobku housing studies (Social actors in the achievements of housing studies)* dokonuję konceptualizacji pojęcia „aktorzy społeczni” oraz przeglądu konstruktywistycznych badań mieszkaniowych pod kątem ujmowania tematyki udziału aktorów społecznych w procesie polityki mieszkaniowej. Składają się na nią dwa rozdziały.

W rozdziale pierwszym pt.: *Pojęcie aktorów społecznych (The concept of social actors)* zauważam, że w naukach społecznych definiowanie pojęcia „aktorzy społeczni” sprawia nadal sporo trudności. Często pojęcie to jest rozumiane i używane w sposób nieprecyzyjny. Świadczą o tym encyklopedyczne ujęcia terminu „aktor”. W naukach społecznych możemy wyróżnić co najmniej trzy uporządkowane sposoby definiowania tego pojęcia: socjologiczne (*Homo Sociologicus*), ekonomiczne (*Homo Economicus*) oraz interdyscyplinarne (jak definiowanie aktorów społecznych w umiarkowanym podejściu „kontekstowym”, rozwijanym w pracach psychologów i lingwistów). Pierwszym etapem moich badań był przegląd sposobu definiowania „aktorów społecznych” w socjologicznym ujęciu społeczeństwa jako „teatru”. Następnie zestawiałam tę konceptualizację z ekonomiczną refleksją nad „aktorem społecznym” rozumianym jako *Homo Economicus*. Wskazałam na ewolucję tego pojęcia w związku z recepcją prac powstałych w ramach psychologii eksperymentalnej (m.in. badania Daniela Kahnemana i Amosa Tversky’ego) oraz ekonomii behawioralnej (m.in. badania Herberta A. Simona czy Richarda Thaler). Analiza tych dwu przywołanych konceptualizacji pojęcia „aktorzy społeczni” pozostawiła u mnie jednak pewien badawczy niedosyt. Zapoznając się z tymi ujęciami zauważyłam, że nie uwzględniają one sprawczości aktorów społecznych w kształtowaniu rzeczywistości społecznej poprzez język i dyskurs. Dostrzegłam, że współczesna dyskusja o modelu człowieka rozwija się także poza socjologią i ekonomią. Wiele interesujących refleksji o pojęciu „aktorzy społeczni” uzyskano w wyniku podejścia interdyscyplinarnego, łączącego wysiłki badawcze socjologów, psychologów i lingwistów (Zarycki 2009). Rozwijane w jego ramach umiarkowane „kontekstowe” podejście wydawało mi się spójne z konstruktywistycznym paradygmatem nauk społecznych. Do tego też podejścia odwołałam się definiując pojęcie „aktora społecznego” w rozwijanym przeze mnie „D-Housing” scheme.

Następny rozdział – drugi pt.: *Aktorzy społeczni w wybranych badaniach w ramach housing studies w nurcie krytycznego konstruktywizmu (Social actors in selected research within housing studies in critical constructivism)* rozpoczynam od zestawienia sposobu ujmowania pojęcia „aktorzy społeczni” w nurtach i perspektywach badawczych w *housing studies*, wyróżnionych w pierwszej części książki. Rezultatem tej pracy badawczej było potwierdzenie, że tematyka udziału aktorów społecznych w procesie polityki mieszkaniowej jest ujmowana w *housing studies* przede wszystkim z wykorzystaniem perspektyw konstruktywistycznych. W dalszej kolejności dokonuję analizy badań mieszkaniowych, mieszczących się w preferowanej przeze mnie - rozwijanej na gruncie *housing studies* - konstruktywistycznej perspektywie społecznej konstrukcji problemów społecznych (inaczej, w innym ujęciu, perspektywie problemów społecznych i narracji politycznych). Badania te obejmują: kształtowanie przez aktorów społecznych siatki pojęciowej polityki mieszkaniowej; kształtowanie przez

aktorów społecznych dyskursów politycznych dotyczących problemów społecznych związanych z mieszkalnictwem; wpływ dyskursu politycznego, kształtowanego przez aktorów społecznych, na ewolucję polityki mieszkaniowej i szerzej na kształt systemu mieszkaniowego oraz wpływ dyskursów kształtowanych przez aktorów społecznych na nierówności społeczne. Przeprowadzone w pracy analizy wskazały, że zagadnienie roli aktorów społecznych w procesie polityki mieszkaniowej - zwłaszcza w odniesieniu do pojęcia demokracji deliberacyjnej - jest nadal w małym zakresie ujmowane w ramach konstruktywistycznych koncepcji teoretycznych i analitycznych, rozwijanych w *housing studies*. W analizowanych badaniach podejmowano przede wszystkim następujące zagadnienia: kształtowanie przez aktorów społecznych siatki pojęciowej polityki mieszkaniowej; kształtowanie przez aktorów społecznych dyskursów politycznych dotyczących problemów społecznych związanych z mieszkalnictwem; wpływ dyskursu politycznego, kształtowanego przez aktorów społecznych, na ewolucję polityki mieszkaniowej i szerzej na kształt systemu mieszkaniowego oraz wpływ dyskursów kształtowanych przez aktorów społecznych na nierówności społeczne. Większość analizowanych prac badawczych było poświęconych zagadnieniom związanym z aspektami pośrednio powiązаныmi z tematyką udziału aktorów społecznych w procesie polityki mieszkaniowej (jak kształtowanie wizerunku wybranych grup aktorów społecznych, który wpływał na ich pozycję w procesie polityki mieszkaniowej czy kształtowanie idei i pojęć w tym procesie politycznym).

Przeprowadzona analiza wykazała, że **tematyka udziału aktorów społecznych w procesie polityki mieszkaniowej nie jest dostatecznie ujmowana w konstruktywistycznych badaniach mieszkalnictwa**. Pozwoliło to sądzić, że lukę tę może – przynajmniej częściowo - wypełnić rozwijany przeze mnie „*D-Housing*” *scheme*, który został omówiony w następnej części książki.

W trzeciej części książki pt. „*D-Housing*” - *propozycja konstruktywistycznego schematu badawczego do badania udziału aktorów społecznych w procesie polityki mieszkaniowej* (*'D-Housing'* - *proposal of a constructivist research scheme to analyse the involvement of social actors in the housing policy process*) prezentuję proces i efekt moich prac nad skonstruowaniem autorskiego schematu badawczego („*D-Housing*” *scheme*), służącego do opisu i analizy udziału aktorów społecznych w procesie polityki mieszkaniowej. W rozdziale pierwszym (*Inspirations and objectives of 'D-Housing' scheme*) wyjaśniam inspiracje i cele rozwijanego przeze mnie schematu.

Wskazuję, że bezpośrednią inspiracją do podjęcia prac nad „*D-Housing*” *scheme* był odczuwany przeze mnie brak, na gruncie bliskich mi nurtów badawczych - polskiej szkoły badania mieszkalnictwa oraz polskiej nauki o polityce społecznej, koncepcji teoretycznych oraz schematów teoretyczno-analitycznych, pozwalających uchwycić współczesne przemiany społeczno-polityczne w sferze mieszkalnictwa w Polsce, zwłaszcza w zakresie udziału aktorów społecznych w procesie polityki mieszkaniowej w kontekście nowych modeli rządzenia sieciowego w obszarze mieszkalnictwa. Jak pisałam wcześniej, zauważyłam także, że podobny problem dotyczy dorobku badawczego, który można przypisać do *housing studies*. Tematyka włączania aktorów społecznych do kształtowania polityki

mieszkaniowej, zwłaszcza w kontekście koncepcji demokracji, w tym demokracji deliberacyjnej, jest rzadko podejmowana przez badaczy mieszkalnictwa. Powołuję się tu na dokonany przeze mnie przegląd artykułów publikowanych w trzech najważniejszych czasopismach międzynarodowych w zakresie mieszkalnictwa ("Housing Studies", "Housing, Theory and Society", "International Journal of Housing Policy"), który pozwolił mi dostrzec, że jedynie w tytule pięciu artykułów (z lat: 1998, 2002, 2008, 2015 oraz 2016) opublikowanych w "Housing Studies" przywołano zagadnienie „demokracji” jako kontekstu analizowania procesu polityki mieszkaniowej. Po części można to wytłumaczyć stosunkowo słabą recepcją ujęć politologicznych w badaniach nad mieszkalnictwem (Bengtsson 2015, s. 677). Częściej włączanie aktorów społecznych w proces polityki mieszkaniowej badano w odniesieniu do praktyk rządzenia w mieszkalnictwie na poziomie lokalnym lub w wybranych instytucjach mieszkaniowych („partycypacja” pojawiała się w tytułach 14 artykułów opublikowanych w latach 1990-2016, a „governance” – w tytułach 17 artykułów opublikowanych w latach 2000-2016)⁹. Z kolei w czasopiśmie "Housing, Theory and Society" termin „demokracja” pojawił się w tytule jednego artykułu z 2016 roku, termin „partycypacja” nie pojawił się w tytule żadnego artykułu, a termin „governance” w tytułach ośmiu artykułów z lat 2003-2016¹⁰. W czasopiśmie "International Journal of Housing Policy" termin „demokracja” został użyty w tytułach czterech artykułów (z lat: 2009, 2013, 2015 oraz 2016), termin „partycypacja” w ogóle nie został użyty w żadnym tytule artykułu, a termin „governance” pojawił się również w tytułach czterech artykułów z lat 2004-2012¹¹. Przegląd powyższy potwierdził m.in. obserwację Bo Bengtssona z 2009 roku:

Democracy, that jewel in the political scientist's conceptual crown, is rather seldom applied to housing. Even in studies of evident phenomena of participatory and deliberative democracy like tenant participation and housing cooperatives we often look in vain for "democracy" in indexes and keywords. (Bengtsson 2009, s. 15).

W nawiązaniu do powyższego, prowadzenie badań nad interesującą mnie tematyką – pomijaną w dotychczasowych pracach badawczych - wymagało przygotowania odniesień teoretycznych oraz narzędzi badawczych. W tym celu dokonałam przeglądu stanowisk, dotyczących kierunku rozwoju teorii *housing studies*. Ustaliłam, że B. Bengtsson postuluje rozwój badań nad mieszkalnictwem z wykorzystaniem kategorii „demokracji” poprzez przenoszenie koncepcji badawczych z teorii nauk politycznych na grunt *housing studies* (Bengtsson 2009, s. 19). Należy jednak podkreślić, że w literaturze mieszkaniowej zostały wykazane ograniczenia czerpania narzędzi badawczych z innych dyscyplin naukowych i ich „bezpośredniego” włączania do badań nad mieszkalnictwem (na przykład w kontekście dyskusji o ograniczonym zastosowaniu typologii *welfare state* do badań nad

⁹ Analiza została przeprowadzona za pomocą wyszukiwarki na stronie czasopisma "Housing Studies" <<http://www.tandfonline.com/loi/chos20>>, dostęp: 23.02.2017.

¹⁰ Analiza została przeprowadzona za pomocą wyszukiwarki na stronie czasopisma "Housing, Theory and Society" <<http://www.tandfonline.com/toc/shou20/current>>, dostęp: 23.02.2017.

¹¹ Analiza została przeprowadzona za pomocą wyszukiwarki na stronie czasopisma "International Journal of Housing Policy" <<http://www.tandfonline.com/toc/REUJ20/current>>, dostęp: 23.02.2017.

mieszkalnictwem, Lennartz 2010, s. 5-6). Mając na uwadze te krytyczne obserwacje, bliższe wydaje mi się stanowisko prezentowane przez Petera Kinga (2004) oraz Davida Claphama (2012, p. 182). Badacze ci postulują, by - na bazie ogólnych koncepcji teoretycznych - rozwijać szczegółowe podejścia do problemów mieszkaniowych lub dostosowywać ogólne perspektywy do badanej problematyki.

W związku z powyższym, zaproponowany przeze mnie **konstruktywistyczny i krytyczny schemat badawczy** pod nazwą „*D-Housing*” *scheme* (nazwa to skrót terminu „*Deliberative Democracy of Housing Policy Process*”) składa się z dwóch warstw: (1) warstwy teoretycznej – w której najważniejszą rolę odgrywa koncepcja „*Deliberative Democracy of Housing Policy Process*”, służąca do konceptualizacji tematyki udziału aktorów społecznych w demokratycznym i deliberacyjnym procesie polityki mieszkaniowej oraz (2) warstwy analitycznej, przydatnej do operacjonalizacji badań dotyczących omawianej tematyki.

Celem „*D-Housing*” *scheme* jest ułatwienie opisu i analizy roli aktorów społecznych w procesie polityki mieszkaniowej: (1) w dyskusji o polityce mieszkaniowej, (2) w procesie podejmowania decyzji, dotyczących polityki mieszkaniowej, (3) w implementacji tej polityki oraz (4) w odniesieniu do konsekwencji implementacji tej polityki dla nierówności społecznych w zakresie dostępu aktorów społecznych do procesu polityki mieszkaniowej.

W rozdziale drugim pt. *Teoretyczne i metodologiczne podstawy schematu „D-Housing”* (*Theoretical and methodological background of the ‘D-Housing’ scheme*) prezentuję wyniki moich poszukiwań dotyczących szczegółowych inspiracji/narzędzi, które stanowią bazę dla przygotowanego schematu badawczego. Konceptualizuję takie pojęcia, jak: demokracja deliberacyjna, partycypacja, *governance*; dyskurs, narracja, relacje pomiędzy dyskursem i władzą społeczno-polityczną, pojęcie nierówności mieszkaniowych czy polityka mieszkaniowa. Przybliżam ramy metodologiczne, w których osadzony jest „*D-Housing*” *scheme*. Są to: politolingwistyczne podejście Martina Reisigla; post-Foucauldiańskie podejście teoretyczne, określane jako *realist governmentality approach*, zaproponowane przez Kevina Stenсона; zastosowanie teorii konwencji, w ujęciu Noel Whiteside i Roberta Salais. Nie mniej ważne dla mnie są także: historyczno-kulturowa analiza polityki mieszkaniowej w ujęciu Jacobsa i Manzi; propozycja metodologiczna w zakresie badania demokratyzacji procesu podejmowania decyzji w polityce mieszkaniowej w ujęciu T. Blokland, P. J. Maginn i S. Thompson; *governmental approach* autorstwa Grega Marstona i Catherine McDonald; *What’s the Problem Represented to be? – „WPR” approach* rozwijany przez Carol Bacchi oraz zastosowanie metody studium przypadku w badaniach mieszkalnictwa w ujęciu Johanssona. Sięganie do koncepcji wywodzących się z wielu dyscyplin nauk społecznych oraz nauk humanistycznych stanowi dla mnie nie tylko możliwość osadzenia moich refleksji na bogatym, dotychczasowym dorobku naukowym, ale także jest realizacją zasady wielodyscyplinarności, której znaczenie w nauce o polityce społecznej podkreślała Jolanta Supińska (1998, s. 37).

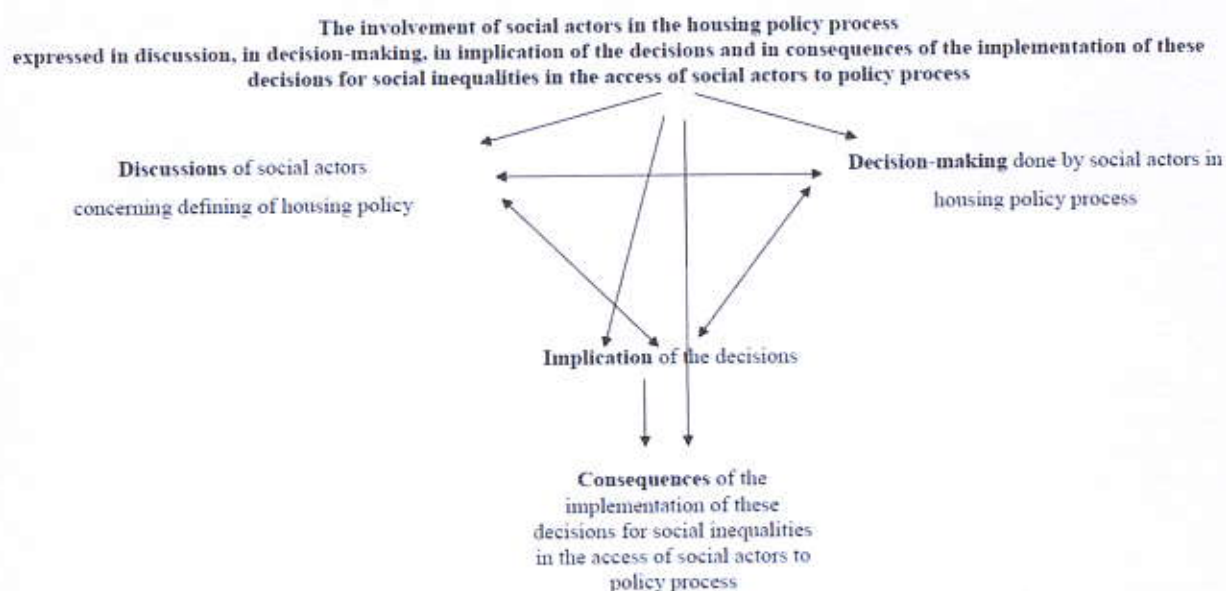
Rozdział trzeci poświęcony jest prezentacji samego schematu „*D-Housing*”. Nosi on tytuł *Main features of the ‘D-Housing’ scheme*. Nawiązując do wcześniej poczynionych ustaleń, przyjmuję w nim

wąskie definicje najważniejszych pojęć, jak: aktorzy społeczni, polityka mieszkaniowa czy proces polityki mieszkaniowej. Następnie konstruuję założenia teoretyczne, na których opiera się warstwa teoretyczna schematu. W tym celu definiuję pojęcie „*Deliberative Democracy of Housing Policy Process*”. Odnoszę się przy tym do dokonanej wcześniej konceptualizacji pojęcia demokracji deliberacyjnej. W dalszej kolejności omawiam przyjęte przeze mnie założenia ontologiczne i epistemologiczne, które związane są z usytuowaniem schematu „*D-Housing*” w perspektywie konstruktywistycznej i krytycznej. Punktem odniesienia są dla mnie wcześniejsze części pracy, dotyczące konstruktywizmu, przeglądu badań ujmujących rolę aktorów społecznych w polityce mieszkaniowej oraz poświęcone teoretycznym podstawom konstruowanego przeze mnie schematu badawczego.

W drugiej części rozdziału przechodzę do omówienia założeń analitycznej warstwy schematu „*D-Housing*”. Wyróżniam w nim cztery jednostki analizy: (1) dyskusje aktorów społecznych dotyczące definiowania polityki mieszkaniowej (*the discussions between social actors relating to defining the housing policy*); (2) proces podejmowania decyzji przez aktorów społecznych w zakresie polityki mieszkaniowej (*the decision-making with regard to housing policy done by social actors*); (3) realizowanie decyzji podjętych przez aktorów społecznych (*the implementation of decisions made by social actors*) oraz (4) konsekwencje realizacji tych decyzji w kontekście nierówności społecznych w zakresie udziału aktorów społecznych w procesie polityki mieszkaniowej (*the consequences of the implementation of these decisions for social inequalities in the access of social actors to policy process*). Przywołane cztery jednostki analizy obejmują udział aktorów społecznych na wszystkich etapach procesu polityki mieszkaniowej (zdefiniowanego we wcześniejszej części rozdziału).

Poniższy schemat obrazuje relacje pomiędzy badanymi jednostkami analizy.

Schemat 1. Relacje pomiędzy jednostkami analizy w „*D-Housing*” scheme

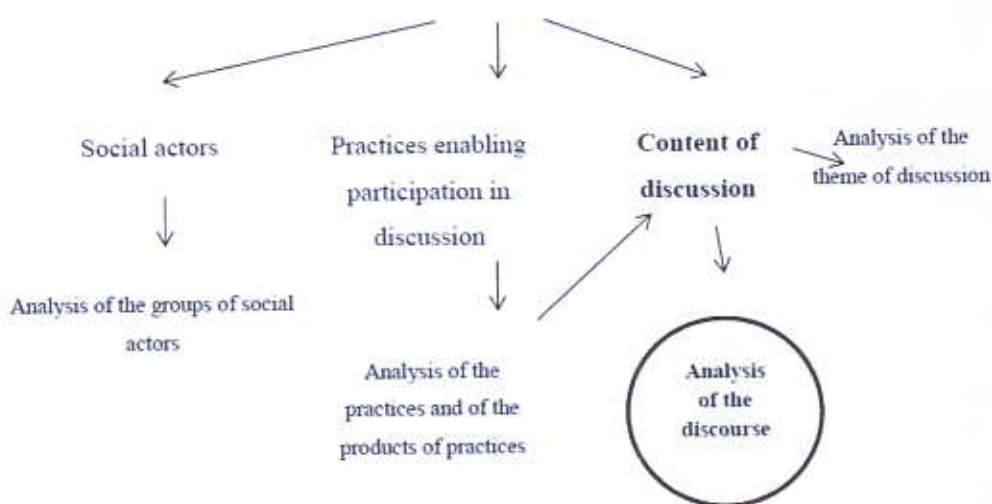

Źródło: Zubrzycka-Czarnecka 2019, s. 206.

Przyjmuję, że dyskusje aktorów społecznych dotyczące definiowania polityki mieszkaniowej, proces podejmowania decyzji przez aktorów społecznych w zakresie polityki mieszkaniowej oraz realizowanie decyzji podjętych przez aktorów społecznych wzajemnie na siebie wpływają. Z kolei realizowanie decyzji podjętych przez aktorów społecznych wpływa na nierówności społeczne w zakresie udziału aktorów społecznych w procesie polityki mieszkaniowej.

Stosownie do potrzeb badawczych schemat może być rozbudowywany. Sposób rozwijania schematu obrazuję na przykładzie pierwszej jednostki analizy (dyskusje aktorów społecznych dotyczące definiowania polityki mieszkaniowej). Wyróżniam trzy elementy (bardziej szczegółowe jednostki analizy): (1) aktorów społecznych, biorących udział w dyskusji; (2) praktyki umożliwiające udział w dyskusji (praktyki dyskursywne) i ich produkty oraz (3) treść dyskusji (w której badany jest dyskurs oraz temat dyskusji).

Schemat 2. Dyskusje aktorów społecznych dotyczące definiowania polityki mieszkaniowej
Discussions between social actors concerning defining housing policy

Źródło: Zubrzycka-Czarnecka 2019, s. 207.

Podobnie jak francuski socjolog miasta, Henri Raymond (Raymond 1968, s. 167-179), ujmuję zarówno jednostki analizy związane ze sferą symboliczną, niekiedy ideologiczną (np. dyskurs aktorów społecznych), jak i te związane ze sferą materialną (np. praktyki społeczne aktorów społecznych). Badanie pierwszej jednostki analizy służy uzyskaniu wiedzy na temat tego, kim są potencjalni aktorzy społeczni związani z polityką mieszkaniową. Pozwala także uzyskać informacje o rzeczywistych uczestnikach procesu polityki mieszkaniowej. Ważnym zadaniem jest zbadanie sprawczości aktorów społecznych, czyli tego jak postrzegają oni swój udział w kreowaniu polityki mieszkaniowej oraz jaka jest ich wizja kreowania tej polityki. Badanie drugiej jednostki analizy – praktyk umożliwiających udział

w dyskusji (praktyki dyskursywne) dostarcza wiedzy o miejscach, formach, sposobach i procedurach dotyczących włączania aktorów społecznych do kreowania polityki mieszkaniowej. W ich produktach (np. literaturze naukowej, stanowiskach ciał konsultacyjnych, ekspertyzach, wynikach konsultacji społecznych, dyskusjach w mediach) zawarta jest treść dyskusji. Z kolei analiza treści dyskusji (trzeciej jednostki analizy) obejmuje badanie przedmiotu dyskusji (np. hierarchii spraw dla różnych aktorów) oraz badanie dyskursu.

W podobny sposób można rozwijać pozostałe trzy jednostki analizy (proces podejmowania decyzji przez aktorów społecznych w zakresie polityki mieszkaniowej; realizowanie decyzji podjętych przez aktorów społecznych; konsekwencje realizacji tych decyzji w kontekście nierówności społecznych w zakresie udziału aktorów społecznych w procesie polityki mieszkaniowej) konstruowanego przeze mnie schematu badawczego. Dzięki temu umożliwi on zarówno prowadzenie wieloaspektowych badań, jak i realizowanie projektów badawczych odnoszących się do wybranego, wąskiego obszaru problematyki badawczej, związanej z udziałem aktorów społecznych w procesie polityki mieszkaniowej.

Dotychczas rozwinęłam i testowałam w badaniach omówioną powyżej część schematu „D-Housing”. Koncentrowałam się na badaniu dyskursu. Dlatego też w dalszej części rozdziału omawiam procedurę badawczą (politologiczno-lingwistyczną analizę dyskursu) służącą do badania dyskursu, tj. tego fragmentu schematu, który został następnie wykorzystany w badaniach empirycznych, omówionych w ostatniej części pracy.

Ostatnia, czwarta część książki pt. *Udział aktorów społecznych w procesie polityki mieszkaniowej na przykładzie miasta ogrodu w Polsce (Involvement of social actors in the housing policy process as exemplified by a garden city in Poland)* poświęcona jest zastosowaniu schematu nr 2 w badaniu lokalnej polityki mieszkaniowej w Polsce. Zakres badań został ograniczony do sfery dyskursu dotyczącego wpływu lokalnych aktorów społecznych na lokalną politykę mieszkaniową (ze szczególnym uwzględnieniem społecznej komisji mieszkaniowej).

Prace badawcze prowadzą do kilku istotnych wniosków diagnostycznych. M.in. wykazały, że znaczenia przypisywane polityce mieszkaniowej (*odpowiedzialność za dobro wspólne, skomplikowana materia, jakość życia mieszkańców, potrzeby społeczne mieszkańców, skomplikowane i wielowątkowe losy ludzi* itp.) wskazują na chęć osiągnięcia porozumienia w sprawie wspierania przez władze publiczne zaspokajania potrzeb mieszkaniowych społeczności lokalnej. Ustaliłam, że w badanej lokalnej społeczności aktorzy polityczni są bardziej - niż na poziomie krajowej polityki mieszkaniowej (nawiązanie do artykułu opublikowanego przeze mnie w 2016 r. w czasopiśmie „Housing Studies”) - otwarci na dyskusję o polityce mieszkaniowej z innymi grupami aktorów społecznych. Grupy te są w mniejszym stopniu zinstytucjonalizowane. Są to mieszkańcy, obywatele - dla aktorów politycznych - potencjalni wyborcy. Aktorzy polityczni deklarują chęć współdecydowania, współzrządzenia. W badanym mieście ogrodzie aktorzy polityczni wskazywali na potrzebę włączania mieszkańców do

procesu politycznego. Przywoływano koncepcję deliberacji oraz wielosektorowości. Starano się kształtować atmosferę współpracy i wzajemnego zrozumienia. W procesie badanej, lokalnej polityki mieszkaniowej dyskusje dotyczące mieszkalnictwa miały w znacznym stopniu charakter koncyliacyjny, „gry o koalicję” (Durnová, Fischer, Zittoun 2016, s. 38). Często poszukiwano potencjalnej „przestrzeni kompromisu”.

Jednak analiza treści zebranych dokumentów potwierdziła, że w badanej lokalnej polityce mieszkaniowej występuje mało formalnych i nieformalnych działań włączających aktorów społecznych do kształtowania i realizacji tej polityki. Zaś nieliczne działania, które są podejmowane (np. instytucja Społecznej Komisji Mieszkaniowej) w małym zakresie służą zmniejszaniu nierówności mieszkaniowych. Pomimo argumentowania w dyskursie publicznym (argument z krytyki dotychczasowej polityki mieszkaniowej), że powołanie Społecznej Komisji Mieszkaniowej w mieście X ma prowadzić do wzrostu znaczenia głosu społeczności lokalnej w procesie lokalnej polityki mieszkaniowej, z zebranych danych można jednak odnieść wrażenie małej sprawczości instytucji Społecznej Komisji Mieszkaniowej.

Wiele wątków badanego dyskursu politycznego wykazywało cechy neoliberalnego *status quo* w mieszkalnictwie. Wskazywało to na niespójność pomiędzy koncyliacyjnym i włączającym dyskursem o współrzędzeniu a wykluczającymi praktykami społecznymi. Przejawem owej niespójności było m.in. ambiwalentne podejście do osób biednych i zagrożonych wykluczeniem społecznym czy dążenie do ograniczania napływu do miasta osób korzystających ze świadczeń z pomocy społecznej. Innym, obserwowanym w dyskursie stanowiskiem niezgodnym z prospołecznymi deklaracjami był brak otwartości na zmiany uwzględniające opinie nowych, napływowych mieszkańców.

Poza sformułowaniem - wskazanym wyżej – wniosków diagnostycznych, przeprowadzone badania miały na celu także sformułowanie wstępnych wniosków na temat walorów i ograniczeń zaproponowanego schematu.

W świetle przeprowadzonych badań wykazano, że dotychczas rozwinięty fragment „*D-Housing*” *scheme* stanowi nową propozycję teoretyczną i analityczną, wzbogacającą perspektywę konstruktywistyczną i krytyczną w badaniach mieszkalnictwa. Schemat otworzył możliwość rozwijania konstruktywistycznych badań poświęconych tematyce włączania aktorów społecznych do demokratycznego procesu polityki mieszkaniowej. Dzięki swojej konstrukcji, znajduje on zastosowanie zarówno w badaniach wąskich wycinków tej tematyki (por. omówione w książce badanie polityki mieszkaniowej w polskim mieście-ogrodzie), jak i w większych, wieloaspektowych projektach badawczych (np. badanie krajowej polityki mieszkaniowej w Polsce, opublikowane przeze mnie w 2016 r.). Schemat stwarza wiele możliwości dla badaczy w zakresie kształtowania strategii badawczej. Przy czym stanowi spójną propozycję konceptualizacji i operacjonalizacji tematyki udziału aktorów społecznych w procesie polityki mieszkaniowej. W warstwie teoretycznej bazuje na pojęciu „*Deliberative Democracy of Housing Policy Process*”. Z kolei w warstwie analitycznej wyróżnia cztery jednostki analizy oraz określa relacje pomiędzy nimi. Rozbudowywanie schematu – stosownie do

potrzeb projektów badawczych – stwarza wiele możliwości, ścieżek jego rozwoju. Sprawia to, że konstruowany przez mnie schemat badawczy ma charakter otwarty, można go dowolnie rozwijać. Ilustracją tych możliwości jest sposób rozwinięcia przez mnie pierwszej jednostki analizy, zastosowany w prezentowanym w książce badaniu. Z kolei badanie to świadczy o tym, że schemat okazał się przydatny do diagnozowania sytuacji w zakresie udziału aktorów społecznych w lokalnym procesie polityki mieszkaniowej. Dzięki niemu można było zbadać włączanie tematyki demokracji deliberacyjnej, współzrządzenia do dyskusji o lokalnej polityce mieszkaniowej w polskim mieście ogrodzie. Schemat wydobyl relacje pomiędzy badanym dyskursem a praktykami społecznymi, wskazując - w badanym przypadku - na ich niespójność. Okazał się przydatny do analizy praktyk dyskursywnych (praktyk umożliwiających deliberację, udział aktorów społecznych w kształtowaniu i realizacji polityki mieszkaniowej). W przypadku badanej, lokalnej polityki mieszkaniowej była to Społeczna Komisja Mieszkaniowa. Ważnym walorem schematu jest jego użyteczność dla wychwytywania barier, ograniczeń we włączaniu do procesu polityki mieszkaniowej grup aktorów społecznych, niebędących politykami. Informacje te mogą być szczególnie przydatne dla decydentów politycznych, którym zależy na społecznej legitymizacji polityki mieszkaniowej.

Przeprowadzone analizy wskazują, że zauważalnym problemem jest potrzeba znacznej wiedzy (uzupełnianej w trakcie badania) o historii, tradycji, kulturze, wartościach, interesach badanej społeczności. Wiąże się to z tym, że koncepcja „*Deliberative Democracy of Housing Policy Process*” jest definiowana w odniesieniu do „lokalnego” sposobu postrzegania i rozumienia tego, czym jest demokracja. Każde państwo, a niekiedy mniejsze wspólnoty, mają własne, niepowtarzalne doświadczenia historyczne oraz ramy kulturowe związane z definiowaniem tego pojęcia. Ograniczeniem metodologicznym stosowania schematu mogą też być trudności w pozyskiwaniu danych, jak np. odmowy udzielenia wywiadu, odmowy rejestracji wywiadu oraz niejawność danych. Ponadto, schemat w małym stopniu akcentuje strukturalne ograniczenia życia społecznego. Zawęża on badanie rzeczywistości społecznej do działania aktorów społecznych, opartego na intersubiektywnie podzielanych punktach odniesienia, zasadach, normach, znakach, symbolach. Mniejszą wagę przypisuje do determinującego życie społeczne i w niewielkim stopniu podatnego (szczególnie w krótkiej perspektywie) na zmianę przez aktorów społecznych oddziaływania obiektywnie istniejących struktur władzy społeczno-politycznej. Jednak konstruktywistyczne rozumienie kontekstu społecznego (uwzględniające proces nadawania znaczeń oraz interakcje społeczne) badanych dyskursywnych przejawów relacji władzy społeczno-politycznej pozwala nie tylko dostrzec rolę aktorów społecznych w kształtowaniu rzeczywistości społecznej, ale także krytycznie zweryfikować „oczywistości” dotyczące zastanych struktur społecznych. Ponadto w obecnej wersji schematu uzupełniono podstawy teoretyczne o zagadnienie nierówności w zakresie dostępu do władzy politycznej w mieszkalnictwie. Tym samym z jednej strony kontekst strukturalny został zawężony do władzy politycznej, z drugiej – zagadnienie to zostało ujęte w sposób bardziej pogłębiony.

Podsumowując powyższe wnioski, prezentowany w książce „*D-Housing*” *scheme* stanowi kolejny krok w poszukiwaniu narzędzi badawczych pozwalających uchwycić zagadnienia związane z udziałem aktorów społecznych w procesie polityki mieszkaniowej. Pozostawia jednak z pewnością miejsce do dalszej krytycznej refleksji naukowej. Ze względu na zaawansowane projekty badawcze dotyczące polskiej oraz belgijskiej polityki mieszkaniowej, zagadnienie stosowania „*D-Housing*” *scheme* do badania roli aktorów społecznych w procesie polityki mieszkaniowej będzie przedmiotem moich dalszych badań, w latach po złożeniu wniosku habilitacyjnego.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo – badawczych:

a) Pozostałe publikacje¹²

Moje pozostałe osiągnięcia naukowe (poza zaprezentowaną powyżej książką), uwieńczone publikacjami, dotyczą następujących czterech obszarów tematycznych:

- 1) sprawczość aktorów społecznych w kreowaniu i realizacji polityki społecznej,
- 2) podstawy teoretyczne oraz organizacyjne polityki mieszkaniowej,
- 3) wpływ polityki mieszkaniowej na warunki życia wybranych grup aktorów społecznych oraz wpływ wybranych grup aktorów społecznych na kształt polityki mieszkaniowej,
- 4) sprawczość aktorów społecznych w kreowaniu i realizacji polityki mieszkaniowej.

Do pierwszego obszaru należy siedem publikacji poświęconych konceptualizacji i diagnozie sprawczości różnych grup aktorów społecznych w kreowaniu i realizacji polityki społecznej. W pracy badawczej ważne dla mnie było identyfikowanie ujęć badawczych pozwalających uchwycić przywołane wyżej zagadnienie.

Badania w tym obszarze rozpoczęłam jeszcze przed obroną pracy doktorskiej¹³. Tematyka ta zainteresowała mnie w związku z analizą wydarzeń związanych z reformą prawa pracy we Francji w 2006 roku. W badaniu (opartym na przeglądzie prasy francuskiej oraz na politologicznej analizie francuskich aktów prawnych) nakreśliłam cele wprowadzenia francuskiej umowy o pierwszą pracę (CPE) oraz przedstawiłam najważniejsze przyczyny społecznego sprzeciwu wobec wdrażanej reformy. Ponadto we wnioskach z badania zawarłam ogólną refleksję nad rolą protestów społecznych w kształtowaniu polityki społecznej we Francji. Wskazałam, że protesty wyrażały sprzeciw wobec prób odgórnego, nienegocjowanego, siłowego reformowania (w kierunku liberalizacji) francuskiego modelu społecznego. Zauważyłam, że młodzież może stanowić ważną grupę aktorów społecznych, która potrafi skutecznie walczyć o swoje prawa oraz blokować zmiany w obszarze polityki społecznej, polegające na pogarszaniu sytuacji jedynie wybranych grup społecznych (najczęściej postrzeganych jako słabsze, jako w mniejszym stopniu przekładające się na sukces wyborczy partii politycznych).

¹² Szczegółowe elementy dorobku naukowo-badawczego zamieściłam w załączniku nr 3 do wniosku o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego.

¹³ A. Zubrzycka-Czarnecka, 2006, Francja – umowa o pierwszą pracę, *Polityka Społeczna*, nr 3, s. 19-22, ISBN 978-83-7545-257-0, (publikacja sprzed obrony doktoratu), 1 cytowanie (bez autocytowań).

Kontynuacją wysiłków badawczych w tym zakresie była – opublikowana przed obroną doktoratu – praca, mająca charakter głosu w dyskusji¹⁴. Celem badania była próba przedstawienia roli doradztwa naukowego w podejmowaniu decyzji w instytucjach publicznych na przykładzie dialogu partnerów społecznych oraz tzw. reformy 35 godzin we Francji. Przeprowadziłam konceptualizację pojęcia doradcy naukowego. Następnie zrealizowałam we Francji kwerendy badawcze, obserwację uczestniczącą oraz indywidualne wywiady pogłębione. Badanie zostało przeprowadzone w ramach stypendium badawczego rządu francuskiego. Wnioski z badania wskazywały na kryzys legitymizacji i wiarygodności doradztwa naukowego. Podkreślano potrzebę tworzenia pomostów pomiędzy światem nauki i społeczeństwem obywatelskim (m.in. poprzez ekspertyzę zbiorczą czy kontrekspertryzę). Miało to służyć demokratyzacji ekspertyzy.

Po obronie pracy doktorskiej, w 2012 roku opublikowałam artykuł recenzyjny¹⁵, w którym pogłębiałam wybrane wątki podejmowanych wcześniej rozważań. Przeprowadzenie analizy i interpretacji książki francuskiego politologa – Franka Bacheleta, dotyczącej francuskiej polityki społecznej, a bardziej precyzyjnie – jej rozwoju w kontekście instytucji polityki społecznej umożliwiło mi przybliżenie sobie oraz polskim czytelnikom spojrzenia na politykę społeczną z perspektywy instytucjonalnych aktorów polityki społecznej. Sieć instytucji – jak wskazuje francuski badacz – może, nawet w opozycji do etatyzmu, stanowić „centrum kreowania” polityki społecznej. Interpretacja recenzowanej książki wymagała ode mnie zarysowania francuskiej recepcji perspektywy nowego instytucjonalizmu w badaniach polityki społecznej. Książka sytuowała się w krytycznym spojrzeniu na marksistowską perspektywę badań polityki społecznej we Francji, przybliżoną przez mnie w kolejnym artykule recenzyjnym.

W artykule tym¹⁶ poddałam analizie i interpretacji książkę francuskiego socjologa – Henriego Hatzfelda, poświęconą historii francuskiego systemu zabezpieczenia społecznego. Recenzowana praca stanowiła dla mnie możliwość przybliżenia sobie oraz polskim czytelnikom spojrzenia na politykę społeczną z perspektywy sprawczości aktorów społecznych i ich grup, przyjmowanych przez nich strategii, służących zdobyciu i utrzymaniu władzy oraz odsunięciu od niej przeciwników. Interpretacja recenzowanej książki (wznowionej w 2004 roku, jednak wydanej po raz pierwszy w 1971 roku) wymagała ode mnie zarysowania marksistowskiej perspektywy badań polityki społecznej we Francji, w której pierwotnie się ona sytuowała. Wyróżniłam w tym celu (przyjęte w literaturze francuskiej) rozróżnienie na trzy kierunki badań: (1) analizę socjoekonomiczną rozwoju francuskiego państwa opatrnościowego; (2) analizę rozwoju państwa opatrnościowego we Francji i francuskiej polityki

¹⁴ A. Zubrzycka-Czarnecka, 2006, Rola doradztwa naukowego w podejmowaniu decyzji w instytucjach publicznych. Przykłady francuskie, *Problemy Polityki Społecznej. Studia i Dyskusje*, nr 9, s. 160-167, (publikacja sprzed obrony doktoratu).

¹⁵ A. Zubrzycka-Czarnecka, 2012, Polityka społeczna we Francji i jej instytucje, *Problemy Polityki Społecznej. Studia i Dyskusje*, nr 19, s. 189-199. (Indeksacja czasopisma: MNiSW - 7 pkt).

¹⁶ A. Zubrzycka-Czarnecka, 2013, Historia systemu zabezpieczenia społecznego we Francji (1850-1940), *Problemy Polityki Społecznej. Studia i Dyskusje*, nr 22 (3), s. 181-192. (Indeksacja czasopisma: MNiSW - 6 pkt).

społecznej w kontekście paradygmatu walki klas Karola Marksa (wraz ze zrodzoną z jej krytyki koncepcją zasobów władzy) oraz (3) analizę rozwoju francuskiej polityki społecznej w kontekście pojęcia dominacji. Praca nad artykułem pozwoliła mi zauważyć, że nawet, jeśli H. Hatzfeld odszedł od ortodoksyjnego marksizmu, zwracając uwagę na rolę wielu grup społecznych w kreowaniu rozwoju polityki społecznej we Francji, to w jego analizie jednostki nadal są postrzegane przez pryzmat większych grup społecznych, do których należą. Tym samym poza polem widzenia pozostaje sprawczość, aktywność mniejszych grup aktorów społecznych.

Następnie, w kolejnym artykule¹⁷ przybliżyłam kategorię konwencji, wykorzystywaną między innymi w piśmiennictwie francuskim, a mało znaną w polskiej nauce o polityce społecznej. Kategoria ta służy do uchwycenia i podkreślenia roli aktorów społecznych w procesie konsensualnego kształtowania głównych założeń i sposobów realizacji polityk publicznych. W tym celu dokonałam przeglądu francuskojęzycznych oraz anglojęzycznych prac badawczych, związanych z omawianą tematyką. Dokonałam autorskiej analizy omawianej kategorii. Wyróżniłam dwa typy konwencji (konwencje szczegółowe oraz konwencje generalne) oraz dwa podejścia do konwencji (strategiczne i interpretacyjne). Zaprezentowałam założenia oraz wnioski z przeprowadzonego przeze mnie badania, stanowiącego przykład zastosowania kategorii konwencji do analiz z zakresu polityki społecznej oraz polityki publicznej. Wybrany polem badawczym była polityka integracji imigrantów we Francji. Praca nad artykułem pozwoliła mi dostrzec walory oraz ograniczenia kategorii konwencji, służącej badaniu sprawczości aktorów społecznych. Publikacja ta stanowiła dla mnie ważny punkt odniesienia przy opracowywaniu pracy z 2016 r.¹⁸ (hasła dotyczące kategorii konwencji).

Z kolei w pracy z 2018 r.¹⁹ przybliżyłam polskiemu czytelnikowi podejście dyskursywne, wyodrębnione w ramach teoretycznych ujęć w polityce publicznej na początku XXI wieku. Przeprowadzone przeze mnie badanie (polegające na przeglądzie i analizie literatury zagranicznej, anglojęzycznej i francuskojęzycznej) stanowiło próbę uporządkowania dotychczas rozwijanych nurtów i ujęć badawczych nawiązujących do kategorii dyskursu, epistemologii konstruktywistycznej oraz przyjmujących nastawienie krytyczne. W pracy zaproponowałam autorski podział na dwa nurty: „retoryczny” oraz „interakcyjny” oraz dokonałam ich charakterystyki. Podejście to stanowi dla mnie punkt wyjścia w prowadzonych przeze mnie obecnie badaniach nad sprawczością aktorów społecznych.

¹⁷ A. Zubrzycka-Czarnecka, 2014, Przeobrażenia francuskiej polityki integracji imigrantów w perspektywie kategorii konwencji, *Problemy Polityki Społecznej. Studia i Dyskusje*, nr 25 (2), s. 37-54. (Indeksacja czasopisma: MNiSW - 6 pkt).

¹⁸ A. Zubrzycka-Czarnecka, 2016, Konwencje jako kategoria teoretyczna, w: B. Rysz-Kowalczyk, B. Szatur-Jaworska (red.), *W kręgu pojęć i zagadnień współczesnej polityki społecznej*, Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, s. 301-308, ISBN 978-83-235-2494-6 (druk).

¹⁹ A. Zubrzycka-Czarnecka, 2018, Podejście dyskursywne w badaniach polityki publicznej, w: B. Szatur-Jaworska (red.), *Polityki publiczne. Wybrane zagadnienia teoretyczne i metodologiczne*, Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, s.139-157, ISBN 978-83-235-3219-4 (druk).

Do kolejnego obszaru tematycznego, związanego z podstawami teoretycznymi oraz organizacyjnymi polityki mieszkaniowej zaliczam dziesięć moich publikacji. Miały one na celu testowanie teorii badań nad mieszkalnictwem (pol. polityki mieszkaniowej, ang. *housing studies*) oraz dostarczenie danych o wybranych aspektach polityki mieszkaniowej w Polsce i w innych krajach (przede wszystkim we Francji).

Pierwszą pracą, którą przypisuję do tego obszaru tematycznego, jest rozdział w książce z 2009 r.²⁰ opublikowany przed obroną doktoratu. W badaniu, na którym jest on oparty, przeprowadziłam analizę prasy francuskiej oraz stanowisk francuskich partii politycznych, dotyczących działań podejmowanych przez władze publiczne w kontekście kryzysu finansowo-ekonomicznego z 2008 r. Znaczna część rozważań dotyczyła rynku mieszkaniowego (w tym wpływu dążenia do zachowania równowagi w systemie bankowym na dostęp do kredytów mieszkaniowych, liczbę wydawanych pozwoleń na budowę czy ilość nowych inwestycji mieszkaniowych). Budownictwo było postrzegane jako szansa na poprawienie koniunktury gospodarczej. Stąd wiele omówionych przeze mnie rozwiązań zaproponowanych przez ówczesny francuski rząd było skierowanych do deweloperów (np. uproszczenie procedur inwestycyjnych oraz norm urbanistycznych; wprowadzenie nowych programów dotowania renowacji zasobu mieszkaniowego, którego wykonawcami mogły być prywatne firmy budowlane) oraz do nabywców mieszkań (np. preferencyjne kredyty mieszkaniowe). Wnioski z badania wskazywały jednak, że działania podejmowane przez francuski rząd były oceniane we Francji jako zbyt liberalne oraz jako niewystarczające.

W obszarze tym mieści się moja monografia²¹ (ze zmianami w stosunku do doktoratu) z 2011 roku. W badaniu polegającym na przeprowadzeniu przeglądu dotychczasowych prac badawczych polskich i francuskich, przeglądu francuskiego stanu prawnego, sformułowaniu pytań badawczych, sformułowaniu hipotez badawczych oraz ich weryfikacji za pomocą analizy francuskich dokumentów, wykonaniu kwerend badawczych oraz wywiadów eksperckich we Francji, zarysowałam relacje francuskiej polityki mieszkaniowej do polityki społecznej, polityki publicznej i polityki miejskiej. Teoretycznym punktem odniesienia stała się dla mnie koncepcja mieszkania jako dobra mieszanego, prywatno-publicznego. W pracy skupiłam się na analizie podmiotów i instrumentów francuskiej polityki mieszkaniowej oraz sytuacji mieszkaniowej we Francji i strategii mieszkaniowych Francuzów. Próbowałam zrekonstruować cechy francuskiego modelu polityki mieszkaniowej na tle innych modeli polityki mieszkaniowej. Jest to jedna ze strategii badawczych stosowanych w metodologii komparatystyki w naukach społecznych. Polega ona na przyjęciu metody studium przypadku i odnoszeniu badanego przypadku do dotychczasowej wiedzy (np. typologii polityk mieszkaniowych)

²⁰ A. Zubrzycka-Czarnecka, 2009, Programy działań antykryzysowych we Francji, w: M. Książkowski, B. Rysz-Kowalczyk, C. Żołądowski (red.), *Polityka społeczna w kryzysie*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, ISBN 978-83-7545-059-0 (rozdział w książce, publikacja sprzed obrony doktoratu).

²¹ A. Zubrzycka-Czarnecka, 2011, *Polityka mieszkaniowa we Francji na przełomie XX i XXI wieku*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, (monografia, ze zmianami w stosunku do doktoratu), 6 cytowań (bez autocytowań).

oraz na wskazywaniu punktów styczności i rozbieżności z dotychczasowym zaklasyfikowaniem badanego przypadku. W oparciu o fragment monografii, uzupełniony w stosunku do pierwotnej wersji, opracowałam rozdział w książce²² z 2010 r. poświęcony analizie gwarantowanego prawa do mieszkania (DALO) we Francji. Analizę tę osadziłam na tle rozważań o miejscu polityki mieszkaniowej we francuskiej polityce publicznej oraz na tle sytuacji mieszkaniowej we Francji.

Uzupełnieniem powyższych wysiłków badawczych jest artykuł²³ (opublikowany po obronie pracy doktorskiej) w 2011 r. Przeprowadziłam w nim analizę i interpretację dokumentu – francuskiego raportu badawczego. Celem badania była rekonstrukcja – na bazie analizowanego tekstu – francuskich podejść teoretycznych do polityki mieszkaniowej. Były to: koncepcja społecznej polityki mieszkaniowej (składają się na nią następujące tezy: mieszkania jako dobra mieszanego, prywatno-publicznego; teza mówiąca o tym, że posiadanie odpowiednich warunków mieszkaniowych jest jedną z podstawowych potrzeb człowieka; teza głosząca, że państwo jest gwarantem solidarności społecznej, a w jej ramach – solidarności mieszkaniowej) oraz koncepcja liberalnej polityki mieszkaniowej (opierająca się na następujących tezach: uznanie, że pozostawienie mieszkalnictwa prawom wolnego rynku, bez ingerencji państwa, ma zapewnić naturalne osiągnięcie równowagi pomiędzy podażą i popytem na rynku mieszkaniowym; przyjęcie, iż mobilność społeczna i przestrzenna ludzi – zgodnie z pojęciem reakcji łańcuchowej – pozwoli każdemu znaleźć mieszkanie odpowiadające jego potrzebom i możliwościom finansowym; prymat praw roszczeniowych do mieszkania nad redystrybucją społeczną w mieszkalnictwie).

W kolejnej pracy – rozdziale²⁴ w książce z 2011 r., poświęconej unijnej polityce mieszkaniowej, przeprowadziłam analizę i interpretację literatury przedmiotu (opublikowanej w języku polskim, francuskim i angielskim) oraz aktów prawnych i dokumentów Unii Europejskiej. Wyniki badania pozwoliły mi zauważyć, że pomimo tezy głoszącej, iż mieszkalnictwo i polityka mieszkaniowa zasadniczo należą do kompetencji Państw Członkowskich (zgodnie z zasadą subsydiarności), to bardziej szczegółowa analiza wskazuje na znaczny zakres wpływu wywieranego przez instytucje unijne na krajowych aktorów polityki mieszkaniowej. Wpływ ten można dostrzec na poziomie politycznym (np. opinie, rezolucje, stanowiska, memoranda itp.), na poziomie operacyjnym (np. działalność Komitetu Regionów, działalność międzypartyjnej grupy do spraw miast i mieszkalnictwa, Europejska Karta Mieszkaniowa, fundusze strukturalne itp.) oraz na poziomie reglamentacyjnym (regulacje prawne

²² A. Zubrzycka-Czarnecka, 2010, Gwarantowane prawo do mieszkania we Francji, w: R. Szarfenberg, C. Żołędowski, M. Theiss (red.), *Polityka publiczna wobec ubóstwa i wykluczenia społecznego*, Warszawa: Elipsa, s. 113-127, ISBN 978-83-7151-897-3 (rozdział w książce, publikacja sprzed obrony doktoratu), 1 cytowanie (bez autocytaowań).

²³ A. Zubrzycka-Czarnecka, 2011, Problemy mieszkaniowe we Francji w świetle Raportu Fundacji Abbé Pierre'a z 2011 r., *Polityka Społeczna*, 10, s. 29-34. (Indeksacja czasopisma: MNiSW - 8 pkt), 3 cytowania (bez autocytaowań).

²⁴ A. Zubrzycka-Czarnecka, 2011, Instrumenty i ograniczenia unijnej polityki mieszkaniowej, w: W. Anioł, M. Duszczyk, P. W. Zawadzki (red.), *Europa socjalna – iluzja czy rzeczywistość?*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, s. 199-211, ISBN 978-83-7545-267-9.

dotyczące np. zakazu dyskryminacji w mieszkalnictwie, mieszkań dla osób niepełnosprawnych, zakwaterowania azylantów, sytuacji mieszkaniowej pracowników migrujących itp.).

W 2011 roku opracowałam krótkie artykuły – hasła encyklopedyczne w książce pt. „Polityka społeczna gmin i powiatów. Kompendium wiedzy o instytucjach i procedurach”²⁵: „Mieszkaniowy zasób gminy”, „Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem gminy”, „Mieszkanie socjalne (lokal socjalny)”, „Mieszkanie zamienne (lokal zamienny)”, „Pomieszczenie tymczasowe”, „Mieszkanie kontraktowe (przejściowe)”, „TBS (towarzystwa budownictwa społecznego)”. W tym celu przeprowadziłam analizę aktów prawnych i przegląd literatury przedmiotu. Analiza pozwoliła na zebranie i uporządkowanie podstawowych pojęć, dotyczących komunalnej (gminnej) polityki mieszkaniowej. Kompendium, którego jest częścią, stanowi pomoc dydaktyczną dla studentów (np. na takich przedmiotach jak „Komunalna polityka mieszkaniowa”, „Polityka mieszkaniowa” czy „Polityka miejska”) oraz dla praktyków (np. samorządowców i urzędników odpowiedzialnych za gminną politykę mieszkaniową).

W kolejnej pracy²⁶ z 2015 r. przybliżyłam innowacyjne instrumenty polityki mieszkaniowej we Francji związane ze społecznym pośrednictwem najmu. Przeprowadziłam w tym celu analizę i interpretację dokumentów, głównie aktów prawnych i literatury przedmiotu, opublikowanych w języku francuskim, polskim i angielskim. Analiza trzech wybranych form społecznego pośrednictwa najmu (samorządowego, rządowego oraz wypracowanego przez organizacje pozarządowe) pozwoliła na sformułowanie kilku wniosków. Zauważyłam, że działania związane ze społecznym pośrednictwem najmu ułatwiają włączenie prywatnego rynku mieszkań na wynajem do realizacji społecznych celów polityki mieszkaniowej i stanowią innowacyjny instrument łagodzenia zjawiska segregacji społeczno-przestrzennej w miastach. Stwierdziłam, że rozwiązanie to umożliwia zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych osób o niskich i/lub niestabilnych dochodach, zmniejszając ich zagrożenie bezdomnością.

Badanie to uzupełniłam pracą²⁷ dotyczącą innowacyjnych instrumentów belgijskiej polityki mieszkaniowej z 2015 r. W rozdziale przybliżyłam zagadnienie nowych instrumentów polityki

²⁵ A. Zubrzycka-Czarnecka, 2011, Wprowadzenie do części 14 pt. *Instytucje i programy wspierające zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych gospodarstw domowych o niskich dochodach* oraz hasła encyklopedyczne: „Mieszkaniowy zasób gminy”, „Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem gminy”, „Mieszkanie socjalne (lokal socjalny)”, „Mieszkanie zamienne (lokal zamienny)”, „Pomieszczenie tymczasowe”, „Mieszkanie kontraktowe (przejściowe)”, „TBS (towarzystwa budownictwa społecznego)”, w: B. Rysz-Kowalczyk (red.), *Polityka społeczna gmin i powiatów. Kompendium wiedzy o instytucjach i procedurach*, Warszawa: Elipsa, s. 177-186, ISBN 978-83-7151-064-9.

²⁶ A. Zubrzycka-Czarnecka, 2015, Instytucje o cechach społecznych agencji najmu we Francji - innowacja wzmacniająca spójność społeczną, w: Cezary Żołędowski, R. Szarfenberg, M. Oldak (red.) *Społeczne agencje najmu jako instrument polityki mieszkaniowej. Przykłady europejskie i implementacja w Polsce*, Poznań: Wydawnictwo Ars Nova, s. 53-82, ISBN 978-83-87433-94-9.

²⁷ A. Zubrzycka-Czarnecka, 2015, Społeczne agencje najmu (AIS/SVK) w Belgii - innowacja służąca przeciwdziałaniu „prekaryzacji mieszkaniowej”, w: Cezary Żołędowski, R. Szarfenberg, M. Oldak (red.) *Społeczne agencje najmu jako instrument polityki mieszkaniowej. Przykłady europejskie i implementacja w Polsce*, Poznań: Wydawnictwo Ars Nova, s. 19-52, ISBN 978-83-87433-94-9.

mieszkaniowej – społecznych agencji najmu, zwiększających dostęp osób w trudnej sytuacji społecznej i mieszkaniowej do godnych warunków mieszkaniowych. Na przykładzie doświadczeń belgijskich przedstawiłam ramy prawno-instytucjonalne organizacji działających w formie społecznych agencji najmu. Celem tych instytucji jest przejmowanie prywatnego mieszkania czynszowego w najem lub zarząd, najczęściej przez organizację pozarządową. Organizacja ta następnie podnajmuje (lub wynajmuje) mieszkanie osobom o niskich dochodach i w trudnej sytuacji mieszkaniowej. Analiza trzech regionalnych form najmu wspieranego (walońskiej, brukselskiej oraz flamandzkiej) pozwoliła na sformułowanie kilku wniosków. Zauważyłam, że działalność organizacji w formie społecznych agencji najmu uzupełnia instrumentarium belgijskiej polityki publicznej (mieszkaniowej, miejskiej, społecznej). Przyczynia się do łagodzenia procesu „prekaryzacji mieszkaniowej”, ułatwiając włączenie prywatnego rynku mieszkań na wynajem do realizacji społecznych celów polityki mieszkaniowej.

Celem opracowania²⁸ napisanego we współautorstwie z Jolantą Supińską w 2015 r. (mój udział to 70%) było zarysowanie dynamiki sytuacji mieszkaniowej w Polsce oraz instytucjonalnych zmian w obszarze polskiego mieszkalnictwa w latach 2004-2014. Praca była oparta na analizie literatury przedmiotu, danych statystycznych oraz aktów prawnych. W związku ze specyfiką zasobów mieszkaniowych, na długo determinujących kształt trwałej przestrzeni, uznałyśmy potrzebę poszerzenia analizy o lata tuż przedakcesyjne oraz o podstawowe dane dotyczące polityki mieszkaniowej od 1945 r. Perspektywę teoretyczną rozdziału wyznaczyła tradycja polskiej szkoły badania mieszkalnictwa oraz podejścia instytucjonalizmu historycznego. W ramach prac badawczych zbierałam dane, dokonałam przeglądu badań mieszkaniowych mieszczących się w perspektywie instytucjonalizmu historycznego oraz przygotowałam wstępną wersję rozdziału.

Ważną pracą w omawianym obszarze tematycznym jest artykuł²⁹ z 2018 r. Dokonałam w nim analizy dorobku badawczego dotyczącego mieszkalnictwa, powstałego w Instytucie Polityki Społecznej UW. W tym celu dokonałam przeglądu literatury. Wyróżniłam i scharakteryzowałam podejście do badania mieszkalnictwa stosowane przez badaczy związanych z IPS UW, które określiłam jako „humanistyczna analiza polityki mieszkaniowej”. Przybliżyłam najważniejsze inspiracje teoretyczne, główny cel podejmowanych badań, główne założenia badawcze oraz najczęściej stosowane procedury badawcze. Przywołałam ogólne zalecenia dla praktyki polityki mieszkaniowej (kanony polityki mieszkaniowej), które zostały sformułowane w ramach omówionego podejścia. Osadziłam „humanistyczną analizę polityki mieszkaniowej” w kontekście anglosaskich badań mieszkalnictwa – *housing studies*.

²⁸ J. Supińska, A. Zubrzycka-Czarnecka, 2015, Polskie mieszkalnictwo w erze integracji europejskiej – punkt wyjścia, ścieżki rozwoju, w: C. Żołędowski, B. Rysz-Kowalczyk, M. Duszczyk M. (red.), *Dekada członkostwa w Unii Europejskiej. Perspektywa polityki społecznej*. (mój udział w przygotowaniu tekstu wynosił 70%, wspólnie z J. Supińską – udział w przygotowaniu tekstu wynosił 30%), Warszawa: Elipsa, s. 268-293, ISBN 978-83-8017-045-2.

²⁹ A. Zubrzycka-Czarnecka, 2017, Humanistyczna analiza polityki mieszkaniowej jako podejście do badania mieszkalnictwa rozwijane w Instytucie Polityki Społecznej UW, *Polityka Społeczna*, nr 5-6, s. 40-45. (Indeksacja czasopisma: MNiSW - 12 pkt).

Trzeci z wyróżnionych obszarów moich pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych ujmujący wpływ polityki mieszkaniowej na warunki życia wybranych grup aktorów społecznych oraz wpływ wybranych grup aktorów społecznych na kształt polityki mieszkaniowej zawiera cztery publikacje. Ich celem było poszerzenie wiedzy na temat rozwiązań wspierających aktywność i włączenie społeczne seniorów. W badaniach starałam się zwracać uwagę na rolę mieszkalnictwa w polityce na rzecz osób starszych.

W artykule³⁰ z 2012 r. badałam działania skierowane w ramach polityki miejskiej na rzecz osób starszych. Przeprowadziłam analizę i interpretację polskich, francuskich i kanadyjskich dokumentów. Praca ta stanowiła próbę spojrzenia na mieszkaniowe aspekty polityki miejskiej przez pryzmat wybranej grupy aktorów społecznych, adresatów tej polityki – osób starszych. Celem badania było przybliżenie dwóch grup problemów z zakresu polityki miejskiej, które związane są z seniorami. W pierwszej grupie znalazły się problemy dotyczące inkluzji społecznej osób starszych w środowisku zamieszkania (ujęłam przede wszystkim aspekty jakościowe warunków mieszkaniowych). Druga grupa problemów poświęcona była tematyce wpływu seniorów na lokalny rynek nieruchomości mieszkaniowych w badanych państwach. Ze względu na charakter publikacji (artykuł w czasopiśmie naukowym) aspekty porównawcze ograniczono do zestawienia (ang. *juxtaposition*) analiz przeprowadzonych dla trzech badanych państw.

Celem kolejnego opracowania³¹ z 2015 r. była analiza działań podejmowanych przez sektor publiczny, sektor prywatny oraz sektor pozarządowy w zakresie wspierania autonomii osób starszych w planowaniu oraz realizowaniu ich strategii życiowych (w tym mieszkaniowych) w okresie starości. Przegląd wybranych przykładów działań pozwolił sformułować wniosek, że innowacyjne rozwiązania w badanej tematyce to najczęściej inicjatywy oddolne. Pełnią one rolę laboratorium idei. Najszybciej odpowiadają na lokalnie pojawiające się potrzeby. Bazują na współpracy lokalnych instytucji i lokalnych sektorów społecznych, budując sieć interakcji i przepływu pomysłów oraz środków na ich realizację. Nie zaznacza się zjawisko konkurencji pomiędzy poszczególnymi sektorami.

W publikacji³² z 2015 roku przedstawiłam wyniki badania dających się wyodrębnić kierunków działań, mających na celu wzmocnienie uczestnictwa osób starszych w procesie podejmowania decyzji w samorządzie lokalnym. Analiza koncentrowała się na wybranych dylematach władz publicznych związanych z promowaniem partycypacji obywatelskiej osób starszych w Polsce. Wnioski z przeprowadzonych badań wskazywały na to, że poziom aktywności społecznej i politycznej seniorów

³⁰ A. Zubrzycka-Czarnecka, 2012, Polityka miejska wobec starzenia się populacji miast - na przykładzie Polski, Francji i Kanady, *Problemy Polityki Społecznej. Studia i Dyskusje*, 18, s. 119-128. (Indeksacja czasopisma: MNiSW - 7 pkt), 6 cytowań (bez autocytowań).

³¹ A. Zubrzycka-Czarnecka, 2015, Tworzenie innowacyjnych form zaspokajania potrzeb osób starszych w ich środowisku zamieszkania a współpraca sektorów w ramach lokalnej polityki społecznej. Przykłady z Polski, w: E. Kornberger-Sokołowska (red.), *Lokalne polityki publiczne skierowane do osób starych*, Warszawa: Zakład Graficzny Uniwersytetu Warszawskiego, s. 41-54, ISBN 978-83-922867-8-3.

³² A. Zubrzycka-Czarnecka, 2015, Dylematy związane z uczestnictwem osób starszych w procesie podejmowania decyzji w samorządzie lokalnym, w: E. Kornberger-Sokołowska (red.), *Lokalne polityki publiczne skierowane do osób starych*, Warszawa: Zakład Graficzny Uniwersytetu Warszawskiego, s. 55-65, ISBN 978-83-922867-8-3.

jest niewystarczający. Istnieje nadal zbyt wiele barier i zbyt mało instrumentów wspierających zaangażowanie seniorów w życie społeczności lokalnych. Ponadto, jak się wydaje, należy zwrócić uwagę na to, żeby problemy seniorów rozwiązywać nie tylko we współpracy z przedstawicielami wszystkich środowisk tej zróżnicowanej grupy wiekowej, ale także środowiskami innych grup wiekowych.

Z kolei celem rozdziału³³ z 2016 roku była prezentacja i analiza francuskiej polityki na rzecz osób starszych. Przeprowadziłam analizę literatury przedmiotu, danych statystycznych oraz aktów prawnych (w języku francuskim). Scharakteryzowałam populację osób starszych we Francji. Przybliżyłam ujęcie starości we francuskim systemie polityki społecznej. Omówiłam świadczenia pieniężne dla seniorów oraz usługi świadczone w mieszkaniach. Zarysowałam zasady funkcjonowania instytucji pobytu czasowego, dziennego oraz stałego dla osób starszych. Przywołałam przykłady działań podejmowanych przez organizacje pozarządowe. Ważnym wnioskiem z przeprowadzonych analiz było stwierdzenie, iż we Francji coraz większą rolę w zaspokajaniu potrzeb seniorów i ich rodzin odgrywają organizacje trzeciego sektora. Ich znaczenie przejawia się przede wszystkim we wskazywaniu rozwiązań innowacyjnych, uzupełniających dotychczas podejmowane działania.

W ostatnich latach koncentruję moje wysiłki badawcze na czwartym wymienionym wcześniej obszarze tematycznym, który określam jako sprawczość aktorów społecznych w kreowaniu i realizacji polityki mieszkaniowej. Ich celem jest wzbogacenie wiedzy o roli aktorów społecznych w procesie polityki mieszkaniowej oraz o sposobach badania tego zagadnienia, zwłaszcza w perspektywie konstruktywistycznej. W związku z zaproponowaniem przeze mnie autorskiego schematu badawczego („*D-Housing*” *scheme*) do badania tej tematyki, celem moich prac badawczych jest też dalsze testowanie tego narzędzia badawczego. **W tym obszarze sytuuję dwie publikacje.**

Pierwszą z nich jest monografia pt. *Social actors in the housing policy process. A constructivist perspective*, z 2019 roku. Została ona omówiona we wcześniejszej części autoreferatu.

Drugą publikacją jest artykuł³⁴ z 2016 r., opublikowany w najbardziej prestiżowym czasopiśmie naukowym z zakresu badań nad mieszkalnictwem - „*Housing Studies*”. Celem badania była analiza zagadnienia włączania aktorów społecznych do procesu polityki mieszkaniowej w Polsce w kontekście reform polskiego systemu polityki społecznej. W badaniu zaproponowałam pierwszą wersję rozwijanego przeze mnie schematu teoretyczno-analitycznego, który w przywołanej powyżej książce określam jako „*D-Housing*” *scheme*. Na potrzeby badania zarysowałam najważniejsze cechy polityki mieszkaniowej w Polsce po 1989 roku. Przeprowadziłam przegląd badań w ramach *housing studies*,

³³ A. Zubrzycka-Czarnecka, 2016, Wsparcie osób starszych w środowisku zamieszkania we Francji, w: B. Szatur-Jaworska, P. Błędowski (red.), *System wsparcia osób starszych w środowisku zamieszkania. Przegląd sytuacji, propozycja modelu*, Warszawa: Rzecznik Praw Obywatelskich, s. 133-161, ISBN 978-83-65029-19-5.

³⁴ A. Zubrzycka-Czarnecka, 2016, Democracy of housing policy as exemplified by Poland. Political and linguistic analysis, *Housing Studies*, 31 (8), s. 916-934. DOI: 10.1080/02673037.2016.1164833 (Indeksacja czasopisma: MNiSW - 30 pkt; Impact Factor: 1, 639; Scopus: CiteScore 2017: 1.95).

poszukując odniesień teoretycznych, przydatnych do analizy włączania aktorów społecznych do kreowania i realizowania polityki mieszkaniowej w społeczeństwach demokratycznych. Następnie przyjął – jako punkt wyjścia – podejście do krytycznej analizy dyskursu, rozwijane przez Teuna van Dijka oraz politologiczno-lingwistyczny schemat analityczny Martina Reisigla (z wiedeńskiej szkoły badania dyskursu). Wnioski z badania wskazywały na niedostateczny zakres włączania aktorów społecznych do procesu polityki mieszkaniowej w Polsce.

b) Udział w projektach badawczych³⁵

Pełniłam funkcję kierownika (koordynatora) projektu w siedmiu projektach badawczych. Cztery z nich (z lat 2012-2017) były finansowane w ramach dotacji celowej na prowadzenie badań naukowych lub prac rozwojowych oraz zadań z nimi związanych, służących rozwojowi młodych naukowców oraz uczestników studiów doktoranckich (tzw. puła instytutowa). Jeden projekt (z lat 2017-2018) był finansowany ze środków na badania statutowe (BST). Cele tych badań dotyczyły: analizy francuskiej polityki społecznej z perspektywy wybranych wartości; zbadania roli aktorów społecznych w kształtowaniu francuskiej polityki społecznej; rozwinięcia koncepcji teoretycznej demokratyczności polityki mieszkaniowej; zbadania wpływu aktorów społecznych na kształt lokalnej polityki mieszkaniowej w Polsce oraz pogłębienie wiedzy o działaniach na rzecz spójności społeczno-przestrzennej; rozpoznania zindywidualizowanych potrzeb osób starszych (mieszkańców konkretnego osiedla mieszkaniowego) w zakresie integracji społecznej. Poza celami diagnostycznymi niektóre projekty miały przyczynić się do wzbogacenia dorobku metodologicznego przez zaadoptowanie do badań empirycznych i sprawdzenie przydatności określonych narzędzi analitycznych. Mój udział polegał na przygotowaniu i realizacji badań. Do rezultatów tych projektów należały: wyjazdy studyjne, zagraniczne kwerendy biblioteczne, wywiady eksperckie, raporty badawcze, referaty konferencyjne oraz publikacje naukowe w prestiżowych czasopismach z zakresu polityki społecznej jak „Problemy Polityki Społecznej. Studia i Dyskusje”.

Projekt z 2016 r. – w trakcie realizacji – jest finansowany przez Narodowe Centrum Nauki (projekt badawczy nr 2016/23/D/HS4/00527). Jego celem jest rozwinięcie schematu teoretyczno-analitycznego pod nazwą koncepcji demokratyczności polityki mieszkaniowej (KDPM). Mój udział polega na przygotowaniu i realizacji badań. Do dotychczasowych rezultatów projektu należą: raporty badawcze, artykuł naukowy w trakcie procedury wydawniczej w czasopiśmie „Housing Studies” oraz książka pt. „Social actors in the housing policy process. A constructivist perspective”. **Projekt został oceniony jako najlepszy projekt złożony w konkursie Sonata 12 w panelu ekonomicznym (w którego problematyce mieści się mieszkalnictwo).**

³⁵ Spis projektów badawczych zawarłam w załączniku nr 3 do wniosku o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego.

Aleksandra Zubomyche-Cramelie

Kolejny projekt z 2018 r. był finansowany przez Vrije Universiteit Brussel (w ramach programu Visiting Research Fellow). Jego celem była analiza porównawcza udziału wybranej grupy aktorów społecznych w procesie polityki mieszkaniowej w Warszawie oraz w Brukseli. Mój udział polegał na przygotowaniu i realizacji badań. Na etapie konceptualizacji badań oraz na etapie pracy nad rezultatem badań – artykułem naukowym – współpracowałam i nadal współpracuję z badaczami belgijskimi.

W trzech kolejnych projektach badawczych uczestniczyłam jako wykonawca. Dwa z tych projektów (z lat 2013-2014) były finansowane ze środków na badania statutowe (BST). Cele tych badań obejmowały: zestawienie i porównanie doświadczeń samorządu terytorialnego wybranych miast w Polsce i we Francji w prowadzeniu polityk publicznych (miejskich) w odniesieniu do ludzi starych; prace nad katalogiem kluczowych dla nauki o polityce społecznej kategorii teoretycznych, których walory eksplanacyjne i deskryptywne pozwalają na formułowanie trafnych diagnoz, ocen oraz wskazówek dla praktyki lokalnej polityki społecznej. Mój udział w tych projektach polegał na przeprowadzeniu dwóch badań o charakterze diagnostycznym oraz ich prezentacji w formie referatów konferencyjnych i artykułów naukowych, a także na opracowaniu pojęcia kategorii konwencji w formie hasła encyklopedycznego.

Ostatni projekt (z lat 2015-2016) był finansowany przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju. Jego celem było włączenie społecznych agencji najmu (SAN) do pakietu oficjalnych narzędzi polskiego systemu mieszkalnictwa społecznego poprzez wypracowanie ram formalno-prawnych, instytucjonalnych i finansowych, umożliwiających wdrożenie projektu przez samorządy i rząd oraz działania rzecznicze promujące projekt wśród ustawodawców i w społeczeństwie. Mój udział polegał na: uczestniczeniu w spotkaniach projektowych, wypracowujących kolejne etapy badań; opracowaniu dwóch ekspertyz badawczych; opracowaniu raportów badawczych oraz przygotowaniu wyjazdu studyjnego do Belgii. W tym celu aktywnie współpracowałam ze społecznymi organizacjami najmu (AIS/SVK) w Brukseli i w Walonii oraz z ich federacjami.

c) Prezentacje referatów na naukowych konferencjach tematycznych oraz prowadzenie sesji tematycznych i organizacja konferencji tematycznych³⁶

Od 2012 roku³⁷ regularnie i aktywnie uczestniczę w konferencjach i seminariach naukowych, krajowych oraz międzynarodowych, dotyczących polityki społecznej oraz polityki mieszkaniowej. W latach 2012-2013 uczestniczyłam w **cyklu seminariów naukowych polsko-francuskich, dotyczących wyzwań stających wobec lokalnej polityki społecznej w związku ze starzeniem się społeczeństwa**. Tematyce tej poświęcone było także Posiedzenie Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych działającej na rzecz Rzecznika Praw Obywatelskich, które odbyło się w Warszawie w 2014 roku (wzięłam w nim udział z referatem, dotyczącym francuskiej polityki na rzecz osób starszych). Problemy związane z

³⁶ Spis wygłoszonych przeze mnie referatów konferencyjnych zawarłam w załączniku nr 3 do wniosku o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego.

³⁷ W związku z tym, że w 2008 roku urodziłam dziecko, wyjazdy konferencyjne odłożyłam nieco w czasie.

polityką senioralną stanowiły najważniejszą część debaty naukowej w trakcie międzynarodowego seminarium naukowego pt. „Etat social et Europe sociale. Les cas polonais et espagnol à l'aune de celui de la France”, zorganizowanego w Paryżu w dniu 28 września 2018 r. (w którym wzięłam udział z referatem o polskiej polityce rodzinnej).

Regularnie i aktywnie uczestniczę (od 2014 roku) w **międzynarodowych konferencjach naukowych organizowanych przez polski oddział europejskiej sieci badaczy polityki społecznej – ESPAnet Poland**. Prezentuję referaty przygotowane na podstawie przeprowadzonych przeze mnie badań. W 2016 roku, w ramach Międzynarodowej konferencji naukowej pt. „Innowacje społeczne a rozwój”, zorganizowanej w Warszawie przez polski oddział sieci ESPAnet, pełniłam (wspólnie z dr hab. prof. UW Ryszardem Szarfenbergiem) funkcję **opiekuna sesji tematycznej**, dotyczącej mieszkalnictwa.

Ponadto, w związku z realizowanymi projektami badawczymi, dwukrotnie (w latach 2015-2016) uczestniczyłam w **międzynarodowych konferencjach organizowanych przez European Network for Housing Research (ENHR)**. W tym raz wystąpiłam z referatem (w 2015 roku).

Uczestniczę także w tematycznych, międzynarodowych seminariach naukowych (np. udział z referatem w **międzynarodowym seminarium naukowym organizowanym przez Ośrodek Kultury Francuskiej Uniwersytetu Warszawskiego** czy **seminarium Cosmopolis Lunch Seminar organizowanym cyklicznie w Brukseli, na Vrije Universiteit Brussel**) oraz krajowych (np. udział bez referatu w **Ogólnopolskiej Konferencji Polityków Społecznych** czy **seminariach naukowych organizowanych przez Instytut Polityki Społecznej UW we współpracy z Uniwersytetem Ekonomicznym we Wrocławiu**).

Aleksandra Zubonycka-Czarnicka